

IGA BĄCZKOWSKA ▶▶

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7053-8429>

Spółeczeństwo Chin: kolektywizm czy indywidualizm?

[recenzja książki *Indywidualista w społeczeństwie*]

Chinese society: collectivism or individualism?

[book review *Indywidualista w społeczeństwie*]

Китайское общество: коллективизм или индивидуализм?

[рецензия книги *Indywidualista w społeczeństwie*]

Chiny posiadają jedną z najbogatszych i najobszerniejszych tradycji literatury, której historia liczy sobie tysiące lat. Na ukształtowanie współczesnej literatury chińskiej największy wpływ miały ważne wydarzenia historyczne oraz przemiany społeczeństwa Państwa Środka. W ostatnich latach literatura chińska zyskuje coraz większą popularność i uznanie wśród czytelników na całym świecie, w tym również w Polsce. Przełomowymi wydarzeniami przemawiającymi za tym stwierdzeniem były decyzje Akademii Szwedzkiej o przyznaniu Literackiej Nagrody Nobla Gao Xingjian'owi (w 2000 roku; *Gao Xingjian*, b.d.) i Mo Yan'owi (w 2012; *Mo Yan*, b.d.), co zwróciło uwagę całego świata na literaturę chińską. Obecnie coraz więcej prac chińskich autorów tłumaczonych jest na język polski, a do takich pisarzy zalicza się m.in. Lao Ma.

Ma Junjie, bo takie jest prawdziwe imię i nazwisko pisarza o pseudonimie Lao Ma, zaczął pisać w latach 90. XX wieku. Jest autorem dużej liczby interesujących opowiadań i nowel, pojawiających się w różnych publikacjach (*Lao Ma* 劳马, b.d.). Jego prace tłumaczone są na wiele języków, również na

język polski. Po raz pierwszy zetknęłam się z tym autorem czytając książkę „Indywidualista w społeczeństwie”, opublikowaną przez Wydawnictwo Adam Marszałek w 2018 roku.

Moją uwagę przykuł tytuł publikacji, ponieważ sugeruje on wgląd w perspektywę jednostki w społeczeństwie Chin. Na okładce widnieje fotografia przedstawiająca grupę przechodniów, znajdujących się pośród budynków charakterystycznych dla architektury chińskiej. Książka jest zbiorem krótkich opowiadań, które zostały podzielone na dwie części. Pierwsza część, zatytułowana „W pewnym sensie”, składa się z 22 opowiadań. Druga z kolei część nosi tytuł „Ukryty sens (podtekst)” i składa się z 21 opowiadań. Każde z opowiadań zawiera od dwóch do czterech stron tekstu.

W swoich humorystycznych opowiadaniach autor przedstawia wizję współczesnego społeczeństwa chińskiego przez pryzmat jednostek – indywidualistów, którzy wyróżniają się spośród innych obywateli osobliwymi sposobami myślenia i działania. Prezentuje aktualne tematy poruszane w państwie i opisuje przekrój ironicznych sytuacji życiowych ludzi, pochodzących z różnych warstw społecznych. Do tych osób należą pracownicy rządowi, w tym naczelnicy, starości i przedstawiciele kadr, milicja, mieszkańcy wsi i pasterze. W tekście pojawia się również wiele postaci o dużym znaczeniu historycznym, takich jak Lei Feng, Qin Shi Huang, Xuanzang, Budda Amitabha oraz Mencjusz. Najwyraźniej zarysowaną grupą są osoby ze środowiska naukowego, czyli profesorowie i ich studenci. Autor w dużej mierze wyśmiewa osoby wykształcone, szczególnie te, które chwala się swoimi osiągnięciami naukowymi. Pośród kpin da się jednak wyłapać nutę nostalgii i współczucia dla studentów, którzy mimo przebytego trudu, nadal nie potrafią poradzić sobie w różnych sytuacjach i stają się przez to pośmiewiskiem. Humorystyczność opowiadań polega w dużej mierze na połączeniu absurdu z poważną rzeczywistością, z którą zderzają się bohaterowie. Autor porusza kwestie delikatnej tematyki samobójstw, pogrzebów i śmierci. Przykładowo, w opowiadaniu „Być w kolejce”, nawiązuje do wszechobecnych kolejek, gdzie przedstawiony mężczyzna zbliża się do swojej śmierci i pogania syna, aby ten już stanął w kolejce na cmentarzu w celu wybrania miejsca na skrzynkę z prochami ojca. Mężczyzna ironicznie zazdrości swojemu byłemu kierownikowi, ponieważ w momencie jego śmierci kolejki do kremacji były krótsze. W książce można również znaleźć opowiadania dotyczące perypetii

z organami władzy. W opowiadaniu „Posiadam rewolwer” surrealistyczność całej sytuacji polega na nieporozumieniu z pewnym oficerem, który każe obywatelowi zwrócić rewolwer, którego nigdy nie otrzymał. Lao Ma dużą wagę przywiązuje również do podkreślenia różnic pokoleń, na przykład w opowiadaniu „Wszechmocny”, wnuk nie stara się nawet wytłumaczyć swojemu dziadkowi co studiuje na uniwersytecie, ponieważ dziadek najprawdopodobniej i tak nie zrozumiałby co wnuk ma dokładnie na myśli.

Opowiadania, które są w stanie najlepiej zobrazować przesłanie całości kształtu książki są „Forma” oraz „Życie w kolektywie”, których bohaterowie czują wielką potrzebę przynależności do grupy. W tym przypadku są to kolejno organizacje posiadające określony „mundur” dla osób przynależnych oraz kolektywy w formie szkoły czy służby wojskowej. Pomimo szczególnie silnej potrzeby zaangażowania bohaterów w grupach, na tle swoich współpracowników nadal stają się odizolowanymi indywidualistami. Dzieje się tak, ponieważ właśnie ta potrzeba jest najprawdopodobniej o wiele większa niż u innych.

Warto w tym miejscu zauważyć jak kolosalne są różnice pomiędzy podejściem do indywidualizmu w Polsce i Chinach (por. Kupś et al., 2021; Marszałek-Kawa, Płotka, 2018). Polacy są w większości indywidualistami, którzy przywiązują dużą wagę do własnego dobrobytu, rozwoju oraz ogólnego samopoczucia, natomiast Chińczycy są społeczeństwem kolektywnym. Takie zachowania mają najprawdopodobniej swoje podłoże w zakorzenionym od tysięcy lat w Chinach konfucjanizmie, który opowiada się pewnym rodzajem relacji międzyludzkich polegających na posłuszeństwie (np. posłuszeństwu syna względem ojca). Taki typ relacji umieszcza każdego członka społeczeństwa w sieci powiązań, która zabrania jednostce odejścia z grup, do których należy. Poza tym, wielu obywateli Chin może uważać indywidualistów za bardzo egoistyczne osoby, których nie interesuje dobro całej grupy.

Pomimo licznych nawiązań do kultury Chin, takich jak kampanie polityczne, Święto Wiosny, Święto Środka Jesieni, a także Ruch 4-ego Maja, książka nie jest skierowana tylko do osób zainteresowanych i posiadających wiedzę na temat historii i kultury Chin. Dzięki swoim żywym, pełnym ironii i humoru historiom, książka może być interesującą lekturą dla szerokiego grona odbiorców. Używając ciekawego języka i pomysłowej narracji, tworzy wyjątkowy styl literacki, podobny do czarnego humoru, łącząc humor

z absurdem w przedstawieniu rzeczywistych problemów. Może wydawać się, że nasycone ironią historie Lao Ma i to, w jaki sposób żartuje z bohaterów, mają na celu ukazanie nienawiści do świata czy społeczeństwa. Jest to jednak stwierdzenie zbyt daleko idące. Opowiadania Lao Ma są pełne satyry o dobrej intencji, zawierają pewnego rodzaju ciepło wewnętrzne oraz szczerą sympatię. Autor bez wątpienia bardzo dobrze oddał różnorodność chińskiego społeczeństwa, czytając jego opowiadania można odkryć, że pomimo różnic narodów, historie i rozterki ich obywateli są do siebie zbliżone. Aspektem, który wyjątkowo przykuł moją uwagę i bardzo mi się spodobał jest wtrącenie idiomów występujących w języku chińskim, takich jak „zdechła świnia gorącej wody się nie boi”. Przydatnym zabiegiem, którego zabrakło w książce byłoby wprowadzenie zapisu *pinyin* idiomów oraz zapisu nazwisk i niektórych nazw (np. *Guopinhuang*) w znakach chińskich. W ten sposób książka stałaby się jeszcze bardziej dostępna i atrakcyjna zarówno dla czytelnika posługującego się językiem chińskim, jak i tego, który nie posiada wiedzy w tym zakresie.

Podsumowując, Lao Ma w znakomity i realistyczny sposób opisał historie życiowe obywateli Chin, a jego opowiadania pozostawiają czytelnika z licznymi myślami. To, na ile fikcyjne historie przedstawione przez Lao Ma odnoszą się do rzeczywistości, oferuje duże pole do rozważań.

IGA BĄCZKOWSKA

Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ul. Fosa Staromiejska 3, 87-100 Toruń
baczowska.iga@gmail.com

Bibliografia

- Gao Xinjian (b.d.). Britannica. Pobrane z: <https://www.britannica.com/biography/Gao-Xingjian>.
- Kupś, H., Szatkowski, M., Dahl, M. (eds). (2021). *70 lat Chińskiej Republiki Ludowej w ujęciu interdyscyplinarnym*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog.

Marszałek-Kawa, J., Płotka, B. (eds). (2018). *Religie i dziedzictwo kulturowe Azji*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

Mo Yan (b.d.). Britannica. Pobrane z: <https://www.britannica.com/biography/Mo-Yan>.

Lao Ma (2018). *Indywidualista w społeczeństwie*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

Lao Ma 劳马 (b.d.). Paper Republic. Pobrane z: <https://paper-republic.org/pers/lao-ma/>.